

Буба Д. Стојановић
Универзитет у Нишу
Учитељски факултет у Врању

МОТИВ ЧИТАЊА У ДЕЛИМА САВРЕМЕНИХ ПИСАЦА ЗА ДЕЦУ

Апстракт: Анализом романа Гордане Тимотијевић *Владимир из чудне приче* и бајковите *Приче о дечаку и Месецу* Бранка В. Радичевића указује се на мотив читања и поетску вредност појединачних књижевних врста за које се читалац ових дела посредно мотивише.

Књижевни јунак као узор снажно утиче на личност рецепијента и формирање система правих вредности. У поменутих делима, кроз активно дружење јунака (Владимира и Радојице) са књигом, писцем, причама, бајкама и бајкописцима, баснама, загонеткама, бројалицама, патуљцима и жабама, књига и читање добијају посебно место.

Аутор у раду подсећа да је судбина књиге у рукама самих читалаца, те би адекватним избором дела која су у складу са потребама и интересовањима најмлађих, у школској лектури обезбедили сигуран начин да се књизи поврати заслужено место.

Кључне речи: мотив читања, књижевни текст, дете/ученик/реципијент, духовни развој, систем вредности.

УВОД

Већина знања која човек стиче заснивају се на читању. Читање данас добија другачије значење у смислу да савремени електронски медији прокламују визуелно или аудитивно „читање“: слика, симбола, звукова. Мултимедијалност савременог доба захтева „читање“ покрета, гестова, мимике, погледа. Активног читаоца у традиционалном дружењу са књигом као штампаним медијем, читање текста и мисаону визуелизацију прочитаног данас је заменила интернет публика која „чита“ површно, најчешће листањем и претраживањем, чиме најмлађи, али и одрасли читаоци, губе способност концентрације, добре меморије, развијене маште, способност анализе и синтезе, као и друге сложене мисаоне операције, а крајњи резултат тога јесте недовољно развијена читалачка компетентност младих у Србији, на коју упозоравају бројна истраживања (видети у: Baucal, Pavlović-Babić 2010; Pavlović-Babić, Baucal 2010, 2013).

Невидљиви интернет окови, хладна мрежа светлећих екрана, опчињавају и старије и, посебно, млађе, „убијају“ позитивне емоције, гуше маштовитост, не развијају домишљатост, спутавају глагољивост, оштроумност, разумност и рационалност. Чињеница да се читалачка писменост развија кроз различите школске и ваншколске активности, које у основи подразумевају активно и континуирано дружење са књигом, односно рад на

тексту, оправдава настојање многих посленика писане речи да се код најмлађих одмалена подстиче љубав према читању.

Књига, та чудесна творевина, писана креација која само пажљивим и мотивисаним читањем допире до најтананијих делова душе читаоца, губи своје место. Некада је својом уметничком лепотом причињавала посебно задовољство, покретала у читаоцу читаву бујицу пријатних осећања, изазивала рој мисли и асоцијација и од њега чинила новог ствараоца који размишља још дуго после читања (Стојановић, Пурић 2014: 506). Данас динамично смењивање слике, звука, покрета, бљештавило боја, наметљивост различитих неповезаних информација, као карактеристика савремених медија, распршује пажњу најмлађих, разбија целовито гледање на ствари, укалупљује, предодређује, дезорјентише и тиме руши систем правих вредности у коме књига (*добра књига*) и лепа реч, оштроумна мисао губе на актуелности, нестају. Тиме нестаје и прави, истински читалац, кога одликују мотивисаност, радозналост, пажљиво праћење тока радње, оживљавање и карактеризација ликова, запажање и најситнијих детаља у делу, дивергентно мишљење, богат речник, али и садржајан емоционални свет, развијена свест о себи и другима, оптимизам и хуманистичка оријентација. Свесни тога, савремени писци за децу настоје да путем књижевних ликова поврате место књизи, што ћемо показати на примеру дечака Радојице из „Приче о дечаку и Месецу“ Бранка В. Радичевића и Владимира, јунака романа *Владимир из чудне приче* Гордане Тимотијевић.

МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА

Књижевно дело за децу често описује трагање за узором, јер је на предшколском и млађем основношколском узрасту изражена потреба детета за стицањем самопоуздања, тражењем узора у свету око себе и књигама које чита. „Свако друштво има свој систем вредности и пројекцију будућности, а у складу са тим и деци нуди узоре и проверене вредности“ (Гајић 1995: 44). „Идеал детета“, односно узор, јесте „неки појам који је изграђен на основу детињег контакта са људима, његове лектире и филмова или телевизијских представа које је видело“ (Херлок 1956: 543). У складу са тим, предмет истраживања у овом раду биће *књижевни лик и љубав према књизи у одабраним делима за децу као узор будућим читаоцима*.

Савремена дела за децу у последње време све чешће за тему имају читање, чиме писци читаоцима нуде прилику да пронађу своје узоре у ликовима попут Владимира, Радојице, Бастијана (*Бескрајна прича*, Михаел Енде) и других искрених заљубљеника у књигу. На тај начин савремени писци за децу у времену урушеног система вредности покушавају да поврате место књизи и истакну вредност читања.

Књигу као значајан медиј, радост и задовољство у дружењу са њом дочаравају оживљавајући ликове, пружајући прилику читаоцу да се и сам лако идентификује са њима како би га „повели“ у поетски свет дела. Комуницирајући са јунацима, надмудрујући се, саветујући, предлажући, маштајући читалац и лик, или обрнуто, лик и читалац заједно трагају, играју се, стрепе, боре, побеђују и савлађују бројне препреке. Тај непосредни контакт – када јунак живописно говори о себи, карактерише себе пред неким или открива своје особине у односу са другима, а посебно са читаоцем – чини да се читалац осети активним учесником радње, сведоком бројних необичних догађаја, чиме бива духовно обогаћен, односно „присваја“ нове доживљаје. Такав тип карактеризације, када лик сам себе описује, приказује и дочарава, делује врло убедљиво на читаоца, јер „јунак романа себе најбоље познаје, чиме је стилски поступак карактеризације разноврснији, па се избегава пишчева улога свезнајућег“ (Гајић 1995: 7), а даје „реч“ савременом читаоцу, који у том случају себе доживљава као врло блиског јунаку, неког коме се он поверава, открива своје тајне, описује успоне и падове, наде и страхове. Таква је ситуација и са ликом Радојице и Владимира који су предмет анализе.

ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

За рецепцију књижевног дела веома је битан однос писац – дело – читалац, посебно однос дело – читалац, или још боље читалац – дело, при чему савремени писац своју тренутну „немоћ“ или „принудну пасивност“ у књижевном делу зарад повећане динамике у последње време „поверава главном лику – јунаку дела, чиме своје `учешће` посредно обезбеђује кроз делање свог јунака, интуитивним или свесним усмеравањем његовог деловања на замишљеног читаоца“ (Марковић 2003: 61). У том контексту, занимљиво је *истражити утицај* Владимира, главног јунака чудне приче, и Радојице из „Приче о дечаку и Месецу“, на најмлађег читаоца и његов однос према књизи као важном медију савременог доба.

У „дружењу“ са Владимиром читалац осећа блискост, сазнаје да је његова улога веома битна, готово пресудна за једно дело: бајку, басну, роман или песму, јер „од њих [читалаца] све зависи. Они нас уче многим стварима“ (Тимотијевић 2001: 43). Показују како бајке одлично иду уз гимнастику, али и многе друге ствари. „У знак захвалности, на поклон“ читаоци ликовима дела „дају делић својих снова. Делић по делић, година по година, и ти (мисли се на лик из неке приче) више ниси онај с почетка, већ много лепши, паметнији, вреднији“ (Тимотијевић 2001: 43), открива патуљак Владимиру.

„Ослушкујући дечји доживљај света и Бранко В. Радичевић ствара дело које придобија и везује читаочев дух. Његова уметност није прича са

измишљеним догађајима и јунацима, преувеличана или окрњена слика, већ симболично алегоријска пројекција живота [...] Читалац као на ватробојном каруселу језди кроз пределе маштарија и реалности, снохватица и двоумица на граници која одваја етерично од реалног, поетско од стварног“ (Петровић, Милинковић 2007: 132). Тако у „Причи о дечаку и Месецу“ читалац са Радојицом упознаје и горку страну живота, у којој мали, још нејаки, Радојица нема избора, мора од јутра до мрака да ради како би зарадио кору хлеба, при чему му постају горки ти залогаци сувог хлеба које му газда нерадо даје. Чаша горчине и једи прелива се када му љутито узима остатак догореле свеће, а тиме и прилику да читањем продухови себе, обогати новим сазнањима, осветли пут и оплемени личност мудростима које му само књига може открити. У тешким условима живота и неразумевања газде за његову велику љубав према читању, обећава себи да ће пронаћи најмудрију књигу на свету и открити како се сатире беда. Тиме подсећа савременог читаоца да никако не сме заборавити вредност књиге и у условима савремених медија, јер као што је истицао Андрић, *осћаићи равнодушан према књијама, значи лакомислено осиромашити свој живоји*.

ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА

У жељи да се допадне савременом читаоцу – истинском „сународнику“ електронских медија и мултитаскингa – постмодерни роман за децу често почива на књижевној игри између писца и јунака, односно сам читалац је пројектован у лик главног јунака са жељом да му се пружи прилика да активним учествовањем у стварању романа, развијању тока радње, креирању догађаја, домаштавању ликова обликује своју личност, која уз активно читање и тумачења уметничког света књижевног дела сазрева, мисаоно се богати, емоционално снажи и морално обликује.

Истражујући два поменута лика, могуће је сагледати бројне аспекте развоја личности на које се може значајно утицати читањем и радом на овим делима. Чињеница је да однос писац – читалац у савременом роману за децу прераста у однос писац – лик, јер *читалац* постаје *лик-јунак* (истакла Б. С.), који својом мисаоном активношћу развија радњу дела, брине да она буде динамична, напета, да прерасте у маштовиту причу – језичку и мисаону игру чији је он активан учесник, те тиме суштински мења своје биће.

ХИПОТЕТИЧКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

За данашњег читаоца књига одавно није извор задовољства, образац за морално понашање и хумано поступање, предмет духовног задовољства, нити је повод за естетску игру и подстицај емоционалног развоја. Она је,

нажалост, „део непродуктивног, линеарно распрострањеног знања, за које он нема физичко време, нема чак ни стрпљења, нема оне емоционалне трептаје“ (Бечев 2008: 79). Савремено дете урбане средине „нема довољно простора за маштање, као што би имало при читању. Пошто му се путем електронских медија „све нуди као на длану: то је готова слика, наметнута стварност, па дете не подстиче свој дух, него све то сматра нормалним, а то опет подстиче константно његову лењост за друкчије доживљаје“ (Шијачки 2009: 92).

Насупрот томе, књиге са динамичним, радозналим, упорним и истрајним ликовима, борцима за своја права, али и права све деце на слободно време и читање за које се бори Радојица, сопствена интересовања и слободу избора како и с ким ће се дружити, за које се залаже Владимир, подстичу критичко мишљење реципијента, утичу на прави избор књиге и исправан однос према читању.

Учитељева зналачки припремљена наставна интерпретација, квалитетна књижевно-естетска анализа ликова, искрених заљубљеника у добру књигу, њихова необичност и маштовитост, креативност и самоиницијативност, мудре мисли и лепе речи, непоновљиви описи допринеће развијању књижевног сензибилитета најмлађих, формирању естетског укуса, сталне потребе за уживањем у лепој речи која и гвоздена врата отвара. Читање књига које истичу вредност овог медија, али и велику улогу читаоца за „живот“ књижевног дела значајно доприносе развијању љубави најмлађих према писаној речи, подстичу интересовање за бајку, басну, песму.

Узорак истраживања чине бајковита „Прича о дечаку и Месецу“ Бранка В. Радичевића и роман *Владимир из чудне њриче* Гордане Тимотијевић. Методом теоријске анализе сагледаћемо мотив читања, место и значај књиге за јунаке ових дела, али и бројне могућности утицаја књижевног лика на савременог читаоца, његово духовно израстање и обликовање личности.

АНАЛИЗА РЕЗУЛТАТА

Бројна истраживања показују да рано искуство у вези са читањем има снажан утицај на каснија читалачка интересовања детета, што утиче „не само на то колико ће дете читати, већ и шта ће читати“ (Херлок 1956: 347). Најранији подстицаји за читање, почев од породице, преко предшколске установе, до школе пресудни су за развијање и неговање књижевног укуса и „развијање читалачке писмености која је једна од базичних компетенција веома значајних за учење и развој сваке особе“ (наведено према Буђевац, Бауцал 2014: 23). Имајући на уму значај читања како за развој личности, тако и за даље образовање и самообразовање појединца, истичемо велику улогу породице, а посебно предшколске установе и основне школе у развијању љубави према књизи и читању.

Задовољство које дете осећа при читању већином потиче од тога што задовољава пустоловни дух, који је толико снажан у доба предшколског, а посебно млађег школског узраста. „Када се дете преноси у имагинарни свет који је књига за њега створила, оно замишља себе како ради све оно што би волело да ради, а то није у стању да предузима у свакодневном животу“ (Херлок 1956: 350). Специфичност поетског израза којим се песници и прозаисти уклапају у модерно доба, све видљивије се назире код једног броја стваралаца. У појединим делима изразит је „динамизам збивања, нагли обрти, изненадни прекиди, мозаички одломци, необичне речи које плене пажњу и подстичу је да се веже за сржни предмет уметничке представе“ (Марковић 2003: 191).

Све већа усамљеност савременог детета, чији смо сведоци, недовољно прилика за самопотврђивање, немогућност упознавања и доживљавања бројних животних ситуација и психичких стања, недовољно развијена емпатија – чине да савремени писци за децу, попут Гордане Тимотијевић, Уроша Петровића, Душана Поп Ђурђева и многих других, у својим делима пружају прилику најмлађем читаоцу да активно учествује у стварању дела.

Као добар психолог, Гордана Тимотијевић, кроз свој роман *Владимир из чудне приче*, савременом читаоцу пружа прилику да се измести, да буде главни, у центру збивања, јунак приче, неко око кога се врти све, ко има велику моћ одлучивања, ко „води“ радњу. У жучној расправи са писцем, на самом почетку, Владимир – јунак романа, остаје доследан, високо цени себе, истиче да „без главног јунака ништа не вреди, јер ако главни јунак није главни, ништа од приче“. Зато се он свом снагом залаже да тај осећај важности, непосредности, директности, истовремене блискости са читаоцем, као неким кроз кога ће и он сам – јунак дела – да „живи“, што се појачава писањем у првом лицу: „ја сам отишао“, у садашњем времену. Тиме се у старту придобија пажња и поверење читаоца, који ће спонтано и ненаметљиво прихватити позив за читање од стране неког ко му се са таквим поверењем обраћа, као себи равном. Могућност да сазна и доживи све оно што се дешава јунаку дела на самом почетку обезбеђује пажњу читаоца, јер тако конципирано дело постепено му разоткрива многе тајне важне за превазилажење сопствених проблема и решавање личних дилема.

Владимир својим активним учешћем у стварању ЧУДНЕ ПРИЧЕ наставља мисију дечака Радојице: отвара себи прозор у свет, читањем себе продуктује, оплемењује, открива начине за превазилажење мрака који лежи у незнању, непросвећености, нечитању. Ненаметљиво и спонтано, при сусрету са браћом Грим, тачније Јакобом, касније сусретом са наочитим кључем библиотеке Лукијана Мушицког, упућивањем на стваралаштво Доситеја Обрадовића, Тургеева, Копитара, Вука Караџића, аутор романа вешто и ненаметљиво „позива“ савременог читаоца да, осим у таблет, мобилни и телевизор, завири и међу корице старих, похабаних књига,

које носе животне истине и, упркос својој патини, разоткривају пут у светлију будућност.

За разлику од Радојице, који нема могућност избора, по цео дан марљиво ради, радујући се вечери када ће моћи у миру да се повуче у свој свет, свет књиге, при чему ће онако уморан и исцрпљен до касно у ноћ, са великим жаром и радозналешћу, уживати у свакој новој речи и мудрости коју књига носи, Владимир је динамичан борац за своје мишљење, активно се укључује у грађење новог света, језички, али и информатички врло компетентан, стар-мали дечак учи писца како да размишља, о чему да води рачуна док пише, открива му значај и улогу главног јунака, преноси виђења и укусе најмлађих читалаца, који су истовремено и највећи и најискренији критичари. Иако недовољно зрео, свестан је своје велике одговорности за вредност књиге која настаје и њен утицај на најмлађе, јер прихватањем улоге читаоца ми се „препознајемо као део књижевно-уметничког контекста, тој стварности верујемо, прихватамо је као реалност“ (Росић 1989: 165).

Владимир је радознао по природи, велики истраживач, те завирује свуда, ступа у комуникацију са свима, узбудљиво тумачи и критички износи виђење о свему, што додатно боји роман аутентичношћу. Сусрети са великим именима наше и светске књижевности и културе ненаметљиво подстичу и позивају читаоца да и сам истражи ко су били ти људи. Приповедање о њима, а посебно непосредни сусрет, снажно делује на најмлађе и наговештава да су они (њихова дела) вредан део наше стварности, те их треба читањем упознати, оживети, пренети и сачувати успомену на њих. Ти сусрети и разговори са њима и о њима доносе нове чињенице, ближе их откривају као сасвим обичне људе, добре познаваоце људске душе, позитивних карактерних особина попут непосредности, спонтаности, радозналости, духовитости.

Провокативан сусрет са Јакобом Гримом занимљив је начин да савремени читаоци осете и доживе атмосферу у којој настају чудесне приче, да сазнају како се бирају ликови, осете лепоту поезије, задовољство, разиграности и оштроумности у загонетању и одгонетању. Владимиров искрен одговор на питање Јакоба *Штѝа рагу?!* – „Ја вирић кроз прозор“ – одушевљава великог писца који у томе већ види почетак своје нове бајке, у коју смешта баш њега: „Био једном један дечак и стално је вирио кроз прозор, лети и зими [...]“ (Тимотијевић 2001: 29). Оправдање зашто баш Владимир као јунак, а не Грета, писац образлаже: „Још си мала, Грета, не смем да те пустим у бајку. Изгубићеш ми се. Што бих ја после без тебе?“ (Тимотијевић 2001: 29). Владимир заслужује да буде јунак баш због своје искрености и тачности, јер „тачно зна шта ради“. Доказ његове убедљивости је и Гретино прихватање да за једно свашта настави Јакобов почетак и домашта причу о њој. Ту Владимир показује сналажљивост када захтева да му дозволи да сам одабере свашта које би узео, као услов да она уђе у његову бај-

ку. Грета пристаје, а он услишава њену молбу за плаву реченицу и креће у изазов који се зове маштање. Настаје Владимирова „плава“ прича о Грети.

Грета зна да је бајка чудесна прича која заслужује посебно место и само своје време и зато га одводи на пропланак у нади да ће ту бити успостављена природна равнотежа. Величина његове приче огледа се у проблему савременог детета, проблему усамљености, који он сада као стваралац пројектује кроз главну јунакињу своје приче. Владимир показује развијену способност емпатије, јер лако може да се саживи са туђом ситуацијом и осети како се девојчица осећа без родитеља, окружена пријатељима, посебно шумаром са великим срцем који није хтео да открива истину, јер „кад неко сазна да нешто нема, одмах се растужи“ (Тимотијевић 2001: 32). Упркос његовој жељи да јунакињу поштеди болне истине, истина се не да сакрити, те је шумар, у причи, открива Грети. Болна истина снажно погађа све и зато шумар креће да тражи Гретине родитеље. У том безнадежном стању једини лек су ПРИЧЕ, свакога дана нова прича, другачија прича о њеној мами, тати, брату, сестри. Та истрајност и решеност на крају је уродила плодом. Одушевљење Грете причом коју је чула о себи мотивисало је Владимира да настави да машта о себи као „смишљачу нових и нових прича“ које су све одушевљавале. То његово сањарење прекида динамична Грета која га даље подстиче и шаље у нову авантуру, у Тамнозелену шуму.

Владимир, као свако младо биће жељно авантуре, за улазак у шуму прво бира компликован пут са жељом да и даље куша себе и своје могућности. Ипак, писац, за сваки случај, описује и једноставан пут, тек толико да заголица машту радозналост читаоца, а онда се враћа свом јунаку и изазовима који га прате.

Ликови поменутих дела: Месец, тврдица, патуљци, жабе, девојчице, дечаци, басне и приче, снажно утичу на рецепијента и обликују га у складу са „својим“ особинама. Патуљци из бајке уче своје ликове да буду „учтиви и благоглагољиви, тихе и благе нарави и изузетно учени“ (Тимотијевић 2001: 42). Ако је говор огледало душе, онда те „говору најпре научи писац. После те остави да се сам бориш како знаш и умеш. Неко се ућути, преда се, оде и више га нема, а неко зна и уме да прича оно што од њега траже и очекују они који са њим разговарају“ (Тимотијевић 2001: 43). Добро мотивисан читалац значајно утиче на лик, али и сам лик на крајњу слику његову која настаје у свести читаоца. Дакле, утицаји су обострани, испреплетани мноштвом асоцијација, које стварају оригиналну слику књижевног јунака са свим његовим особинама датим или новооткривеним у индивидуалном доживљају рецепијента. У том обостраном утицају, међусобном упознавању и разоткривању, дешава се процес сазревања читаоца, шире се видици, богати емоционални свет, развија естетски укус, снажи морална страна личности.

Супротности којима роман обилује одржавају пажњу и појачавају радозналост читаоца. Тако се уобичајеном и очекиваном из угла писца ста-

лно супротставља неуобичајено и неочекивано Владимирово виђење, које изражава тежњу младих да оду корак даље, освеже и допуне знање и виђење одраслих новим идејама. Тако лик жабе упознаје читаоца са појмом басне и познатим баснописцем Доситејем Обрадовићем. На Лукијана Мушицког подсећа наочити кључ, последњи кључ његове библиотеке који је закључавао народно благо годинама сакупљано и у књизи „у кожу увијеној и металом опточеној“ чувано (Тимотијевић 2001: 73).

Посебно су вредни делови романа посвећени књижевним врстама представљеним на неуобичајен начин. Добијајући људска обележја, „устајући и узимајући“ ствар у своје руке, Басна и Прича бране себе у сусрету са другима (новим медијима), подстичу љубав најмлађих према писаној речи, развијају интересовање за сваку књижевну врсту, негују потребу за уживањем у њиховој поетској вредности, доприносе исправном тумачењу, при чему се осим изражајне, естетске и васпитне стране личности развија и логика. Занимљив је лик Приче која се брчка у води и разговара са барским пауком. За причу ни паук није баук. Све је прихватљиво, она је сигурна, самопоуздана, свесна својих вредности. Причајући своју причу, Прича није себична, те упућује најмлађе и на вредност Змајеве поезије.

Књижевност подразумева активног читаоца, неуморног маштаоца, вештог креатора. Тиме се дело надограђује, а књижевно благо увећава: читањем, причањем, поделом са другима. Тако басна коју жаба прича Владириу сада вреди два пута више, а онда када је он „исприча Светлани вредеће четири пута више“ (Тимотијевић 2001: 61), а замислите колико тек вреди када је прочитамо ми, ви, они...

Загонетање и одгонетање два кључа начин су да се истакне вредност заборављених загонетки, које су први и други домаћин доста знали, док их трећи није ни помињао, како примећује кључ. Тиме писац индиректно критикује савремено друштво које не негује однос поштовања и поверења према вишевековној народној мудрости. Велика љубав Владимира према загонеткама коју је наследио од баке, чини да са уживањем загонета и одгонета, чиме доказује своју проницљивост, оштроумност, домишљатост. Нескривена жеља за упознавањем, чувањем и неговањем књижевног блага доприноси релевантности прича, јер „све је нестварно док не уђе у причу, после је стварно“. Зато писац пажљиво бира шта ће узети за причу, свестан значаја *начина* на који то узима: *милом* или *силом*. „Ако узме милом, милина ти је читати такве приче [...] ако не пристане, то се одмах примети. Такве су приче лоше“. Слично је и са читаоцем, ако је заинтересован, снажно мотивисан за доживљај, онда је прича успела, ако није, све је узалуд. Имајући све то у виду, аутор романа именује поглавља као снажне подстицаје за активно читање дела. У наставку читаоцу се пружа прилика да, у једном поглављу *Обрне – окрене – и – ирину – иромени*, у следећем завири у *Корју – за – чување – доживљаја*, затим упозна *Данџубу, Пресийача – Из – Шуйџеї – У – Празно*, буде гост Чупаоца – Па – Садиоца, чује за Времда-

ја, помаже Градиоцу – Кула – У – Ваздуху, сарађује са Трговцем – ствари-ма – Неопходним – За – Живот и домашта бројне друге необиче и несваки-дашњи ликове и догађаје.

Спонтаност у доживљавању оваквих ликова и прихватање као нечег обичног, занимљивог, пожељног, обострано је. За патуљка и остале ликове из приче присуство Владимира – те „младе господе“, јесте нешто друго, они су увек добродошли. Уживање је обострано, а задовољство велико, што потврђује и сцена са почетка романа када Владимир узима парче *чоколаде* у једној руци, а *књигу* у другој, чиме аутор настоји да направи јасну паралелу између чоколаде, као најслађег задовољства које поправља расположење, чији укус дуго траје у устима и књиге – добре књиге, која по вредности и ужитку, као и утицају на личност ученика, парира чоколади.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Усамљеници, данас све чешће деца, али и одрасли, „не добијају друштво у аудиовизуелним средствима која би им разбила монотонију привлачењем пажње, већ из ње [монотоније] беже маштањем и игром у измишљеним бићима или међу животињама и птицама [...] међу стварима које оживљавају“ (Марковић 2003: 191). Појединац који читањем књига и „оживљавањем“ ликова развија емпатију стиче способност да се „пренесе“ у начин мишљења, осећања и поступања других, поседује такав ниво сигурности који му омогућава интересовање за свет око себе, али и друге. Као резултат тога „боље се социјално прилагођава него човек који је везан за себе због осећања неадекватности и несигурности“ (наведено према Херлок 1956: 543). Зато треба развијати интересовање деце за књигу и писану реч.

„Интересовање је научени мотив“, а дефинише се као „преокупација неком активношћу, када појединац има слободу избора, када дете налази да му нека активност пружа задовољство. Свако интересовање задовољава неку потребу, те је интересовање утолико трајније уколико је јача потреба која се задовољава“ (Херлок 1956: 450). Када дете не стиче извесна интересовања због недостатка прилике да се упозна са њима, оно може да буде оштећено током целог живота. Зато је подстицање интересовања и развијање љубави према књижевној уметности и култури, у овом случају, књизи као културној тековини и читању један од приоритетних задатака родитеља, васпитача, а пре свега учитеља.

Међутим, ни писци не остају равнодушни. Свесни да је судбина дела у рукама читалаца, тематиком, концепцијом, ликовима настоје да развију интересовања најмлађих за књигу и читање као важне сегменте живота савременог човека. Мотив читања је чест мотив у стваралаштву за децу, како српских (Јован Јовановић Змај, Гордана Тимотијевић, Бранко В. Радичевић

и др.), тако и страних писаца (Михаел Енде и др.). Јунаци у њима су велики заљубљеници у писану реч, активни саучесници у стварању дела, креирању догађаја, домаштавању ликова, разоткривању њихових потреба и жеља.

Књига као сложени феномен људског духа и имагинације одише васпитним, естетским и моралним вредностима, чиме значајно утиче на духовни развој читаоца. Њени јунаци, у овом случају Радојица и Владимир, снажно васпитно делују на реципијенте својом одговорношћу, самопрегашањем, проницљивошћу и радом. Поступцима показују да је самоангажовањем, вером и надом, али и читањем и образовањем могуће превазићи све недаће и проблеме. Лепи описи, необичне поетске слике, несвакидашњи доживљаји, подстакнуте асоцијације, као и пажљиво биране речи мисаоно, естетски и емоционално обликују младог читаоца, богате речник и чине га племенитим. Добре књиге „различитим бојама премазују места на која су пале ружне, зловне, грубе, љубоморне, подсмешљиве, увредљиве и несмотрене речи [...]“ (Тимотијевић 2001: 120), стварајући „[...] места на која падну лепе речи [...] која сијају, блистају и блеште“ (Тимотијевић 2001: 122). Попут Месеца, симбола светлости, сјаја и духовне чистоте, продуховљују најмлађег читаоца, откривају му нове хоризонте и помажу да се пробије кроз густе животне облаке, савлада непроходне шуме, мрачне ноћи и осветли себи пут.

Чедност и невиност младог бића, безгранична машта и инвентивност, непресушна енергија и истраживачки дух препорука су савременим писцима за децу, али и учитељима и васпитачима, па и родитељима, да избором дела која за тему имају читање и љубав према књизи, ликовима попут Радојице, Владимира, Бастијана, борбу за очување добре књиге у веку електронских медија повере најмлађем читаоцу, јер судбина књиге и јесте у његовим рукама. Од његове мотивисаности да завири међу корице, оживи поетски свет књиге, креира чудну, настави бескрајну, доприча неиспривичиву причу зависи и њено трајање.

ЛИТЕРАТУРА

- Бауцал, Павловић-Бабић (2010): Aleksandar Baucal, Dragica Pavlović-Babić, *Nauči me da mislim, nauči me da učim, PISA 2009 u Srbiji: prvi rezultati*, Beograd: Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, Centar za primenjenu psihologiju.
- Бечев (2008): Dimitrije Bečev, Čitanje u digitalnoj epohi – jedna (ne)moguća apokalipsa, *Detinjstvo*, XXXIV, 3, Novi Sad: Zmajevе dečje igre, 77–80.
- Буђевац, Бауцал (2014): Невена Буђевац, Александар Бауцал, Развој читалачке писмености током прва четири разреда основне школе, *Иновације у настави*, XXVII, 2, 22–29.
- Гајић (1995): Драгољуб Гајић, *Свој књижевности за децу*, Апатин.
- Павловић-Бабић, Бауцал (2013): Dragica Pavlović-Babić, Aleksandar Baucal, *Podrži me, inspiriši me, PISA 2012 u Srbiji: prvi rezultati*, Beograd: Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, Centar za primenjenu psihologiju.

- Павловић-Бабић, Бауцал (2010): Dragica Pavlović-Babić, Aleksandar Baucal, Čitalačka pismenost kao mera kvaliteta obrazovanja: procena na osnovu PISA 2009 podataka, *Psihološka istraživanja*, Vol. XIII (2), 241–260.
- Петровић, Милинковић (2007): Тихомир Петровић, Миомир Милинковић, *Писци за децу и младе*, Чачак: Епоха.
- Росић (1989): Тиодор Росић, *О ђесничком њекстиу*, Београд: БИГЗ.
- Марковић (2003): Слободан Ж. Марковић, *Зайиси из књижевности за децу* 3, Београд: Београдска књига.
- Стојановић, Пурић (2014): Буба Стојановић, Далиборка Пурић, Љубав према књизи и читању – императив будућих васпитача и учитеља, *Савремене тенденције у наставним и ваннаставним активностима на учитељским (педагошким) факултетима*, ур. Сунчица Денић, Врање: Учитељски факултет Врање, 505–519.
- Херлок (1956): Elizabet Herlok, *Razvoj deteta*, Београд: Zavod za izdavanje udžbenika, Socijalistička Republika Srbija.
- Шијачки (2009): Olivera Šijački, *Knjiga je najbolji drug, ali se ne družimo, Detinjstvo*, XXXV, 3, Novi Sad: Zmajeve dečje igre, 91–92.

Buba D. Stojanović
University of Niš
Faculty of Education in Vranje

THE MOTIF OF READING IN THE WORKS OF CONTEMPORARY WRITERS FOR CHILDREN

Summary: By analyzing the novel *Vladimir from a Strange Story* by Gordana Timotijević and a fairytale-like *The Story of a Boy and the Moon* by Branko V. Radičević, it is pointed to the motif of reading and the poetic value of the individual literary types, for which is the reader of these works especially motivated.

The literary character as a role model represents a strong influence on the personality of the recipient and on the forming of the correct system of values. In the abovementioned works, through active friendship of the characters (Vladimir and Radojica) with the book, the writer, fairytales and fairytale writers, fables, riddles, children's counting rhymes, dwarfs and frogs, books and reading get an exclusive and unique position.

Key words: the motif of reading, literary text, child/pupil/recipient, spiritual development, system of values.